

Stručni rad

SUSTAVI NADOMJESNE KOMUNIKACIJE

Nataša Pihler Brumen, prof. def.
Osnovna škola dr. Ljudevita Pivka, Ptuj

Sažetak

Nadomjesna komunikacija je sustav komunikacije koji potpomaže ili nadomješta govorno-jezičnu komunikaciju kada je ona poremećena. Može pomoći pojedincima prije svega u svakodnevnom izražavanju želja, potreba, osjećaja te u uključivanju u društvene interakcije. Kod samog odabira sustava nadomjesne komunikacije važno je da odabrani sustav bude prilagođen sposobnostima i potrebama pojedinca s ciljem što neovisnije i aktivnije upotrebe u različitim okruženjima i situacijama s različitim sugovornicima, sve dok je to korisniku sustava potrebno. Za mnoge je upotreba nadomjesne komunikacije jedini kontakt s okolinom u kojoj žive.

Ključne riječi: nadomjesna komunikacija, sporazumijevanje, interakcija

1. Uvod

Nadomjesna komunikacija podrazumijeva upotrebu različitih komunikacijskih pomagala. Svaki uporabljeni sustav karakterizira činjenica da se izrađuje individualno, prema potrebama i željama pojedinca. Također je važno započeti s uvođenjem nadomjesne komunikacije što je ranije moguće.

2. Sustavi nadomjesne komunikacije

2.1. Slikovni komunikacijski simboli

Slikovni komunikacijski simboli Mayer-Johnson sustav je koji je trenutno jedini službeni način alternativne komunikacije u Sloveniji, prenesen iz Kanade. Koriste ga Institut za rehabilitaciju Republike Slovenije i Zavod za osposobljavanje mladih s invaliditetom Kamnik. To je jednostavan sustav nadomjesne komunikacije, jer se temelji na stvarnim simbolima, slikama, koje su raspoređene u veće ili manje kvadrate na komunikacijskoj ploči koja je obično pričvršćena na invalidska kolica, na komunikacijskom krugu odnosno satu ili u komunikacijskom albumu. Sustav koristi različite boje i brojeve za označavanje različitih kategorija. Redovi su označeni brojevima, a stupci bojama. Osoba odabire po mrežnom sustavu, i to na različite načine. Ako ne može pokazati simbole rukom ili prstom, može koristiti različite tipove sklopki za odabir, gdje može aktivirati sklopku bilo kojim dijelom tijela, čak i samo pogledom. Važan je raspored simbola koji se prilagođava pojedincu, njegovim potrebama i mogućnostima. Simboli za koje smatramo da ih osoba najčešće koristi postavljeni su tako da su najlakše dostupni. Iznad simbola moguće je ispisati verbalnu oznaku simbola prikazanog na slici, a u kvadratiće se mogu ispisati i slova – abeceda i brojke. Označavanje bojama pomaže u razlikovanju kategorija simbola. Rječnik je podijeljen u 6 skupina:

- osobe, osobne zamjenice (žuta boja)
- glagoli (zelena boja)
- pridjevi, prilozi – kao opisne riječi (plava boja)
- veznici, prijedlozi, vremenski izrazi (bijela boja)
- društveno uvjetovane riječi, fraze, izreke (ružičasta boja)

Uz svaku kategoriju riječi (simbola) moramo ostaviti i neke prazne kvadratiće, kako pri dodavanju novih ne bismo previše narušili osnovni redoslijed simbola. Veličina kvadratića varira prema potrebama korisnika.

2.2. Minspeak

Minspeak je drugi sustav koji se također već koristi u Sloveniji. Naziv Minspeak (eng. *emimum effort speech*) znači »najmanji mogući govorni napor« i patentirani je jezični sustav od 1997. godine. Sustav je djelo lingvista Brucea Bakera, koji je proučavao kulturu Maja i njihove piktograme, poznate kao hijeroglifi. Ovi piktogrami imali su različit sadržaj poruke ovisno o nizu i kombinaciji s drugim piktogramima. Ovaj sustav pokušava odgovoriti na pitanje kako znati što je osoba mislila kada je pokazala simbol ili sliku. Kako ćemo razumjeti što želi reći ako pokaže sliku »autobus«? Želi li se voziti autobusom, razmišlja li o odmoru, je li joj obično slabo u autobusu ili nešto sasvim drugo? Uz svaku sliku, kao i uz određene simbole, može se javiti nekoliko asocijacija, odnosno značenja u našoj svakodnevici. Odgovor se pronalazi u nizu riječi, odnosno u sekvencama ili nizovima od dvije ili tri slike koje osoba odabire jednu za drugom. Time već stavlja riječi u prve jednostavne rečenice i može reći točno ono što želi.

Sustav »Slikovni komunikacijski simboli« također koristi simbole s oznakama za one koji znaju čitati; sustav »Minspeak« se pak drži izreke: »Slika vrijedi tisuću riječi« i radije upotrebljava razgovor kroz slikovne sekvence.

2.3. Blissovi simboli

Blissovi simboli predstavljaju najsofisticiraniji nadomjesni jezik. Sustav pruža vokabular, strukturu i strategiju za promicanje komunikacije i kognitivnog razvoja pojedinca. Može se koristiti sam ili s mnogo varijacija slikovnih sustava i tehnologija za dopunu riječi i pravilno pisanje. Simbole i simboličke elemente možemo kombinirati i tako postići gotovo savršeno razvijen sustav izražajnih mogućnosti. Simboli se sastoje od 25 različitih elemenata, koji su do sada spojeni u više od 1400 standardiziranih simbola. Upotreba Blissovih simbola zahtijeva visoku razinu intelektualnih sposobnosti od korisnika. Unatoč tome što omogućuju vrlo cjelovit način komunikacije, njihova upotreba nije donijela očekivane rezultate upravo zbog zanemarivanja te činjenice. Sustav je prvi put uporabljen kod djece s cerebralnom paralizom 1971. godine u Kanadi. U našoj zemlji ne koristimo ovaj sustav.

2.4. Worldsign

Kinetički jezik Davida Orcutta je novi jezik koji se može koristiti rukama, kretnjama ili pisanjem u kombinaciji s bilo kojim jezikom na svijetu. Autor se oslanja na japansko pismo koje sadrži slogotvorne komponente, simbole, čija je osnova u zvuku te ideografsku komponentu gdje se simboli temelje na značenju. Istraživanje je provedeno na Japancima koji su nakon oštećenja mozga izgubili sposobnost pisanja samo slogotvornih komponenata. Iz toga je bilo moguće zaključiti da se slikovno i fonetsko pisanje procesuiraju u različitim područjima mozga pa ih je možda moguće zamijeniti novim, drugačijim načinom razmišljanja. To razmišljanje treba sadržavati istodobnu interakciju kinestetičkih podražaja u vizualnom, prostornom i emocionalnom polju, koji se stvaraju u desnoj hemisferi. Svi znakovi koje koristimo u znakovnom jeziku ili u pisanom obliku nalikuju na nešto. U našoj zemlji ne koristimo ni ovaj jezik.

2.5. Komunikatori

Komunikatori se uvijek koriste kao nadogradnja osnovnog komunikacijskog pomagala.

3. Zaključak

Pri odabiru nadomjesnog komunikacijskog sustava vrlo je važno dobro upoznati pojedinca te poznavati njegove osobne interese, potrebe i želje. Također je važno započeti s uvođenjem što je prije moguće. Sam proces uvođenja nadomjesnog komunikacijskog sustava najčešće započinje u kontekstu logopedskih tretmana, a zatim ga pojedinac prenosi u različite okolnosti. Svakodnevna upotreba je neophodna.

4. Literatura:

- [1.] DICKERMAN, P.: Toddler talk at School. A Book of Symbolic Displays. Mayer-Johnson Co, 1999.
- [2.] GRČA-ZIDAR, S.: Izbira in urejanje besednjaka z uporabo Minspeak-a. ZUIM, Kamnik, 2000.
- [3.] GRČA-ZIDAR, S.: Nadomestna komunikacija pri ljudeh po kapi in drugih motnjah govora in jezika v starosti. Kakovostna starost IV/1-2 (2001), str. 37-48.
- [4.] JURISIĆ, D.B. (2012). Podporna in nadomestna komunikacija. Za nekatere edina možnost. Naš zbornik (str. 3-15)